

SRUŠENI GRAD

HESUS MONKADA

Preveo s katalonskog

Igor Marojević

■ Laguna ■

Naslov originala

Jesús Moncada
CAMÍ DE SIRGA

Copyright © Jesús Moncada, 1988, 2004.

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

Prevod ove knjige urađen je uz podršku instituta Ramon
Llull

institut ramon llull

Iako je platno ovog romana izatkano od događaja iz poslednjeg veka postojanja starog grada Mekinensa, naročito od onih koji su nepovratno odredili njegovu sudbinu počev od 1957. godine, autor naglašava kako nipošto nije pokušao da napiše istoriju tih događaja, bar ne u uobičajenom smislu reči. Takođe konstatuje da su likovi u ovom delu plod mašte, i da ih jedino kob podudarnosti može učiniti stvarnim osobama, bilo živima ili mrtvima.

Prvi deo
DANI RAJA NA ZEMLJI

I

Četvorougaozni stubovi i pregradni zidovi srušili su se s praskom; zaglušujuća buka u kojoj su se mešali škripanje jelovih i nosećih greda, rušenje stepeništa, podova, tankih zidova i tipli, lom stakala i cigala, crepova i mozaika odjeknula je Strminom potkovice dok se mesto urušavalo. Odmah se oblak prašine, prvi od onih koji su pratili dugu agoniju što je upravo počinjala, uzdigao nad gradom, da bi se lagano raspršio u prozračnom vazduhu prolećnog jutra.

Nekoliko godina docnije, kad je katastrofa započeta tog dana 1970. godine bila daleko sećanje, vreme pokrovljeno paučinom magle, jedna anonimna hronika objedinila je mnoštvo zapanjujućih svedočanstava. Prvo od njih s hronološke tačke gledišta, iako ne i najpatetičnije, govorilo je o zaustavljanju sata na zvoniku na samo dan pred događaj, sred olujnog smrkavanja što je bojilo nebo u ružičasto-tamnocrvenu i mrtvački zlaćanu i prekrivalo ga crnom magluštinom; sudeći po hroničaru, ta šteta bila je jasna najava onog što će se sutradan neizbežno dogoditi – proglašenje neumoljivog kraja starog vremena. Pod utiskom drugog svedočanstva, teskoba je pri opisu noći u koju je stupila neizvesnost smrkavanja postajala grozničava: hronika je govorila o gustoj tišini pustih ulica, što je odražavala muk meštana

koji su se molili da ne svane. Međutim, od svih sećanja najviše je čudilo ono koje je govorilo o zlokobnom prasku u jedanaest ujutro sledećeg dana na Strmini potkovice: sudeći po hronici, stanovništvo je bilo obezglavljeno početkom katastrofe.

Bez sumnje, svedočenja su delovala impresivno. No to nije bilo njihovo jedino zajedničko svojstvo; postojalo je još jedno takvo, možda beznačajno, ali je prilično razjašnjavalo ono što se desilo tog zlosrećnog dana: sva su, bez izuzetka, bila i apsolutno netačna.

Za početak, Onorat od Ruma,* jedan od dvojice mesnih apotekara, koji je događaje o kojima pričamo nadživeo toliko da je mogao dočekati objavljivanje hronike, ironično je objašnjavao da opštinski sat na zvoniku crkve nije stao 11. aprila 1970. Sprava starija od drumova i dosta oronula često nije radila, te nikog ne bi čudilo da se njene kazaljke ne miču; ali tog dana sat je otkucavao i, pošto smo već skloni preciznosti, jedino bi moglo da mu se zameri što je žurio sedam-osam minuta u odnosu na zvanično vreme. Po mišljenju apotekara, time su sasvim slabili nagoveštaji sutrašnjeg događaja kakvi su pripisani časovniku, a svaka spekulacija postala je jednako moguća.

U priču se nije baš uklapalo ni olujno smrkavanje. Niko nije sporio da bi se ono, e da je teklo prema sadržaju hronike, ispostavilo kao prigodna scenografija za uvod u dramu. Ali, nažalost, bilo je to dosadno smrkavanje, kakvo se čak nije moglo porediti ni sa svagdašnjim sutonima, a kamoli s onim čudesnim kakva apotekar nije ni pominjao; sumrak se s vetrom mrenasto vukao dolinom Ebra uzvodno: njegov žar mehanički je osvetlio gatove gde su polako trunula stara mesna plovila, zatim se prosuo

* Piščeva parodija: Onorat od Ruma piše se „Honorat del Rom“, s ugledanjem na nastavak „de“ kojim su se kitile plemićke i bogataške porodice (npr. *Đauma de Tores*), nastavak koji takođe znači „od“ (npr. *Đauma od Toresovih*). (Prim. prev.)

rekom uzvodno i, kao i svake večeri, pretvorio u tamu prožetu modrikastim odsjajima, i tu više nema šta da se doda.

Noć se pokazala ništavnom, gotovo kao smrkavanje: i jedno i drugo bilo je crno, obično. Ako bismo zanemarili uvek pomalo uznemirujuću tminu, nije bilo ničeg što bi noć činilo čudno napetom, ničeg intenzivnijeg u odnosu na onu kakva je u varoši već odavno redovno trpljena i ubrizgavana u njenu svakodnevicu. Od mirovnog sudije, bespovratno razočaranog u uvele čari sopstvene žene, što se sporim, snažnim i dubokim pokretima bavio rođakom sekretara opštine, koja se stenjući kao u hropcu, topila na sudijinom stolu tarući se bokovima o matičnu knjigu umrlih, pa do noćnog stražara, ceo komšiluk proveo je običnu noć. Možda je jedini izuzetak bio Paskal de Serafi: ispružen u bračnom krevetu, sred iscrpljujućeg brujanja saučešća, vario je smrt koja ga beše iznenadila posle podne, dok je čitao dnevni list u berbernici. Dakle, ništa neobično – gradić je raspolagao svetovnim ritualima kojima je ublažavano i prisustvo smrti – nije uzburkalo sate i dok je zora grlila Ebar i nestalnim odblescima palila caklinu kape, čeličnu kuglicu pendreka i pozlaćenu dugmad uniforme noćnog portira koji se uspinjao Ulicom veštica da bi legao na počinak, grad je spokojno spavao.

Prva rumen zore verala se zidom, tom granicom Ebra i brodova usidrenih u ćutljivim gatovima, i lagano se lepila uz grubu građu kuća, zaštićena nizbrdicom planinskog venca kojim je dominirao zamak. Dnevnoj svetlosti nikad nije bilo lako da prodre u lavirint ulica i uličica. Gotovo čitav vek stanovništvo je živelo između rudnikâ lignita i ugljeni prah ga je prekrpio poput druge kože; zgrade, među kojima je onih belih bilo malo, ljudi, čak i reke, uvek izbrazdane crnim plovilima, mrkih utroba od uglja potonulog u brodolomima, delovali su kao da imaju tu istu patinu. Kao i svakog jutra, svetlost je na kraju, dok su njena prva crvenila bledela, potisnula mrak; u isto vreme, stara, nemoćna, prisna i višestruko prokleta silueta je izašla, žuta i crna, iz noći.

Ulice je zahvatala živahna no kratkotrajna vrevica. Kako god, suprotno dramatičnim svedočenstvima iz hronike, događaj u jedanaest ujutro prošao je gotovo nezapaženo. Ništa u mestu nije, ni za trenutak, bilo obustavljeno, srca nisu prestala da kucaju; ulicama i trgovima nije se poput posmrtnih povorke širila buka, niti je odjeknula kao najava katastrofe dolinom Ebra i obalom Segra, ćutljivim gatovima ili mrtvim rudnicima. Gradić tako svikao na zvuk bušilice iz rudnika gotovo da nije ni primetio kratkotrajan tresak.

Krenule su nove glasine koje je anonimni hroničar ignorisao, pošto su bile lažne kao i prethodne. Ipak su se uplele u gustu paukovu mrežu kojom su mnogi žitelji nastojali da uguše crva što im je dubao savest. U suštini, u tome su ležali potajno opravdanje hronike, i činjenica da su je u većini prihvatili ljudi koji su svedoci ovih događaja.

Jer, posle tolikih godina stalne priče o istoj stvari, izmišljanja hiljada duhova, predviđanja teskobe (u tarotu stare Katarine pojavljivali su se neobični fenomeni, uzdrhtalost iz podzemnog sveta), niko sem apotekara Onorata od Ruma, koji je trenutno bio bolno zakovan za ugao uličice Udica sa Strminom potkovicice, nije primetio događaj. I mada se ništa ne bi promenilo sve i da je bilo drugačije, budući da je sudbina bila neumitna, godinama kasnije, kad je zlokobni košmar već bio prašnjavo sećanje, grumen pepela, neki žitelji počeli su da tkaju apokrifna svedočenja kako se ne bi zamerili istoriji.

Ali u hronikama se nije nalazilo baš sve, niti je baš sve bilo lako odbaciti. Na primer, bilo je rizično tvrditi da je Ljorens de Veriju, kako se čavrljalo po kafeima i na ulici, prišao da vidi šta se to zbilo; neki su tvrdili da je došao u mesto kako bi poslednji put video kuću koju je na Strmini potkovicice sopstvenim rukama digao 1936, kada je želeo da se venča s Karne Kaseljs, a i ona s njim. Većina je radije verovala da tresak, ako je i dopro do njega, nije uspeo da oživi Ljorensove posmrtno ostatke, nepomičnu i anonimnu prašinu ispod daleke zemlje pustog Teruela, gde ga

je tridesetak godina pre toga, tokom Građanskog rata, pokosio fašistički mitraljez.

Žitelji su se tvrdoglavo obmanjivali pretvarajući 12. april 1970. u ključni datum svoje kolektivne drame, a slično su grešili i osećajući se krivim što nisu prisustvovali događaju. Rušenje kuće broj 20 na Strmini potkovicice, kojom je započeto rušenje celog grada – birokratski usud je prstom upro u to mesto, iako je mogao u ma koje od onih što su već bila prazna – nije značilo više od početka poslednjeg čina vrlo dugo odlaganog košmara. Kad su mašine zategle čeličnu užad privezanu za četvorougone stubove i zdanje palo ovijeno oblakom prašine, bilo je više od trinaest godina otkako je uništavanje grada bilo počelo.